

4. wskazaniu różnorodnych ogniw aksjologii polityki oraz nauk o niej;

5. wskazaniu meandrów metodologicznego rozwoju politologii na tle pokrewnych jej dyscyplin badawczych.

Andrzej Chodubski

Współczesne systemy społeczne, red. Marek Żmigrodzki, Bożena Dziemidok-Olszewska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, ss. 248.

W podniesieniu kultury społeczeństwa ważną rolę spełnia akademickie dostarczanie uporządkowanej metodycznie wiedzy o polityce i jej instytucjonalizacji. Z zadowoleniem zatem należy przyjąć ukazanie się na rynku księgarskim starannie usystematyzowanej wiedzy o jednym z istotnych ogniw instytucjonalizacji politycznej, jakim są współczesne systemy polityczne.

W prezentowanej książce pomyślanej jako podręcznik akademicki dostarcza się wiedzy teoretycznej oraz egzemplifikującej współczesne systemy polityczne. We *Wstępie* podkreśla się, że rozwój współczesnego świata, powszechna globalizacja oraz przeobrażenia polityczno-ustrojowe w państwach Europy Środkowej i Wschodniej spowodowały wzrost zainteresowania problematyką rozwiązań ustrojowych w państwach uważanych za wzorowe i stabilne demokracje. Zainteresowanie to wynika także ze wzajemnego przenikania się idei i konstytucyjnych rozwiązań, wykorzystywania doświadczeń skonsolidowanych demokracji oraz poszukiwania optymalnych paradygmatów funkcjonowania. Prezentowana książka odpowiada w tej sytuacji w pewnym stopniu na zapotrzebowanie rozszerzenia wiedzy na temat współczesnych instytucji demokratycznych.

W prezentacji problemu wyodrębniono dwa nacie zagadnień, tj. 1. System polityczny i jego klasyfikacje; 2. Zasady konstytucyjno-prawne państw demokratycznych; 3. Instytucje demokratycznych systemów politycznych; 4. System polityczny V Republiki Francuskiej; 5. System polityczny Hiszpanii; 6. System polityczny Republiki Federalnej Niemiec; 7. System politycz-

ny Federacji Rosyjskiej; 8. System polityczny Stanów Zjednoczonych; 9. System polityczny Szwajcarii; 10. System polityczny Szwecji; 11. System polityczny Wielkiej Brytanii; 12. System polityczny Włoch.

Założeniem poznawczym podręcznika jest przedstawienie zasad, instytucji ustrojowych i mechanizmów funkcjonowania współczesnych państw demokratycznych, kolejnymi zadaniami jest – ukazanie różnorodnych, często specyficznych, rozwiązań instytucjonalno-prawnych stosowanych w skonsolidowanych demokracjach oraz wspólnych zasad, cech i instytucji, a także pokazanie praktyki funkcjonowania poszczególnych systemów.

W rozdziale pierwszym zaprezentowano dwa istotne zagadnienia teoretyczne, tj. 1. Pojęcie systemu politycznego i 2. Klasyfikacja systemów politycznych, gdzie przyjęto podział ze względu na: a) typ reżimu politycznego; b) zasady organizacji aparatu państwowego; c) strukturę terytorialną państwa. Podkreśla się tu, że system polityczny jest jedną z podstawowych kategorii politycznych oznaczającą zasadniczą strukturę, w ramach której toczy się życie polityczne. Istnieje wiele definicji pojęcia *system polityczny*. W definiowaniu nauki amerykańskiej jest to ogół struktur, procedur i instytucji, które działają wspólnie, aby znaleźć rozstrzygnięcie problemów. We Francji definiuje się go jako całość wzajemnych politycznych powiązań istniejących w globalnym systemie, jakim jest społeczeństwo. W nauce polskiej przyjmuje się, że jest to aparat państwowy, partie polityczne oraz organizacje i grupy społeczne formalne i nieformalne, uczestniczące w działaniach politycznych w obrębie danego państwa oraz ogół zasad i norm prawnych regulujących ich wzajemne stosunki.

Wskazuje się w wykładzie, że charakterystyczne jest postrzeganie systemu politycznego w stanowiskach metodologicznych: instytucjonalnym, strukturalnym-funkcjonalnym i systemowym. W ujęciu instytucjonalnym, postrzeganym zwłaszcza przez prawoznawców system polityczny oznacza ogół instytucji, za pośrednictwem których podejmowane są decyzje polityczne. System polityczny utożsamiany jest z ustrojem państwowym. Uznaje się, że ogół osób, grup i organizacji – w ich wzajemnych

powiązaniach i współdziałaniu – podmiotów posiadających dominujący wpływ na wypracowanie, wprowadzenie w życie wewnętrzne danego społeczeństwa. Podejście strukturalno-funkcjonalne określa system polityczny jako dynamiczny proces polityczny zachodzący w obrębie poszczególnych wspólnot, tj. państwo, partia polityczna, związek zawodowy, zrzeszenie przedsiębiorców itp. Strukturalne elementy systemu politycznego to uzupełniające go role działania, wzajemne relacje, sposoby i „wzorce” zachowania jednostek i innych podmiotów stosunków społecznych. Według koncepcji systemowej rozpatruje się w niej relacje między systemem a jego otoczeniem, sprowadzając je do trzech etapów: wejścia, przetworzenia i wyjścia. Wejście i wyjście są relacjami między systemem a otoczeniem, przetworzenie zaś jest wewnętrznym procesem systemu. Poparcia i żądania wchodzą do systemu z otoczenia. Wpływają one na decyzje i programy podejmowane przez system polityczny, dostarczają zasobów, które umożliwiają systemowi politycznemu realizację decyzji i programów. Wejścia mogą pochodzić z trzech źródeł: społeczeństwa, elit politycznych (np. głowy państwa, ministrów, deputowanych) lub otoczenia międzynarodowego (groźby, inwazje, kontrola czy przemoc z innych systemów politycznych). Wyjście w postaci ekstrakcji, regulacji, dystrybucji i symboli mogą wywołać zmiany w otoczeniu, które z kolei wpływają na system polityczny. Proces ten określanymi jest jako sprzężenie zwrotne.

Zauważa się, że system polityczny można definiować jako ogół organów państwowych, partii politycznych oraz organizacji i grup społecznych – formalnych i nieformalnych – uczestniczących w działaniach politycznych w ramach danego państwa oraz ogół generalnych zasad i norm, regulujących wzajemne stosunki między nimi.

Podkreśla się, że na system polityczny danego państwa składają się trzy grupy elementów, tj.: 1. Idee i wartości polityczne, np. suwerenności narodu, pluralizmu politycznego, trójpodziału władzy, własności prywatnej; 2. Organizacje i instytucje uczestniczące w życiu politycznym kraju i organizujące to życie, np. aparat państwowy, partie polityczne, związki zawodowe, stowarzyszenia, samorządy; 3. Normy regulują-

ce i organizujące wcielanie w życie idei i wartości politycznych oraz regulujących strukturę i funkcjonowanie organizacji i instytucji politycznych, np. normy prawne, moralne, kulturowe, organizacyjne.

Wskazuje się, że w systemie politycznym zwykło się wyróżniać cztery podsystemy: instytucjonalny, funkcjonalny, regulacyjny i komunikacyjny. System polityczny pełni funkcje: 1. regulacyjną, polegającą na sterowaniu procesami według reguł przyjętych w danym systemie politycznym; 2. mediacyjną – polegającą na rozwiązywaniu konfliktów i mediacji w przypadkach sprzecznych interesów grupowych; 3. adaptacyjną – przejawiającą się m.in. w upravianiu działania instytucji w poszerzaniu bazy funkcjonowania systemu; 4. innowacyjną – polegającą na wprowadzeniu do otoczenia nowych reguł i mechanizmów działania.

Charakteryzując systemy rządów zwraca się uwagę na ich modele: 1. parlamentarno-gabinetowe, 2. prezydenckie, 3. semiprezydenckie, 4. parlamentarno-komitetowe.

W klasyfikacji systemów wskazuje się na reżimy polityczne: a) demokratyczne i b) niedemokratyczne. W modelu niedemokratycznym zwraca się uwagę przede wszystkim na modele: a) totalitarny i autorytarny. Podkreśla się autorytaryzm jest ideologią zorientowaną na potępienie liberalizmu, demokratycznej formy rządów i parlamentaryzmu. Uznaje się w ideologii tej potrzebę stworzenia silnej władzy wykonawczej wspartej autorytetem politycznym jej przywódcy oraz konieczność bezwzględnej podporządkowania się obywateli decyzjom organów państwowych. Autorytaryzm wyrasta z nurtu tradycjonalistycznego oraz elitaryzmu, rozumianego jako pochwała rządów jednostek *wybijających się ponad przeciętność*. Odrzuca takie wartości, jak wolność, pluralizm, tolerancja.

Wskazuje się tu, że autorytaryzm neguje potrzebę szczególnego, proceduralnego legitymizowania władzy konkretnej jednostki czy grupy. Prawomocność władzy wynika z samego faktu jej posiadania i zdolności wymuszania posłuchu, a jest dodatkowo wzmocniona szczególnymi cechami osobowościowymi władzy (przywódcy). Celem władzy w ideologii autorytaryzmu jest przede wszystkim zapewnienie porządku społecznego i ograniczenia możliwości jego za-

kwestionowania przez jakąkolwiek grupę społeczną.

Prezentując w wykładzie zasady konstytucyjno-prawne państw demokratycznych przedstawiono istotę konstytucji i jej cech szczególnych oraz zasady: a) suwerenności narodu, b) przedstawicielstwa, c) państwa prawa, d) podziału władzy, e) gwarancji praw i wolności obywatelskich, f) pluralizmu politycznego, g) większości.

Charakteryzując instytucje demokratycznych systemów politycznych zaprezentowano analitycznie pięć zagadnień, tj. 1. Władza ustawodawcza – parlament (a w tym: 1. Struktura, funkcjonowanie i organizacja wewnętrzna parlamentu, 2. Funkcje parlamentu); 2. Władza wykonawcza (a w tym: 1. Głowa państwa, 2. Rząd, 3. Odpowiedzialność władzy wykonawczej); 3. Partie polityczne; 4. System partyjny; 5. System wyborczy. Podkreśla się tu, że system partyjny definiowany jest najczęściej jako grupa partii politycznych działających według prawnie określonych reguł w ramach danego społeczeństwa. Zakłada się też, że o systemie partyjnym można mówić w prawomocny sposób tylko wtedy, kiedy istnieją w nim co najmniej dwie współzawodniczące partie.

Ukazując system wyborczy zauważa się, że jest on uważany za jeden z najważniejszych elementów tworzących system polityczny, tak jak arena wyborcza jest jedna z podstawowych płaszczyzn funkcjonowania życia politycznego.

Prezentując system polityczny V Republiki Francuskiej zaprezentowano siedem zagadnień poznawczych, tj. 1. Ewolucja systemu politycznego; 2. Konstytucja V Republiki Francuskiej (a w tym: 1. Tryb przygotowania i przyjęcia konstytucji z 1958 r., 2. Charakterystyka konstytucji, 3. Zasady ustroju politycznego, 4. Zmiana konstytucji, 5. Praktyka konstytucyjna); 3. Prezydent V Republiki Francuskiej (a w tym: 1. Pozycja ustrojowo-polityczna, 2. Sposób powoływania i skład, 3. Kompetencje, 4. Odpowiedzialność); 4. Rząd (a w tym: 1. Pozycja ustrojowa, 2. Sposób powoływania i skład, 3. Kompetencje); 5. Parlament (a w tym: 1. Struktura i system wyborczy, 2. Pozycja ustrojowa, 3. Tryb funkcjonowania i organizacja wewnętrzna, 4. Kompetencje); 6. Rada Konstytucyjna; 7. System partyjny.

W prezentacji systemu politycznego Hiszpanii wyodrębniono również siedem kwestii, tj. 1. Ewolucja systemu politycznego; 2. Konstytucja i zasady ustrojowe; 3. Głowa państwa; 4. Parlament (a w tym: 1. Zasady prawa wyborczego, 2. Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania); 5. Rząd; 6. Sądownictwo konstytucyjne; 7. System partyjny.

Charakteryzując system polityczny Republiki Federalnej Niemiec wyodrębniono również siedem zagadnień, tj. 1. Geneza systemu politycznego Niemiec; 2. Zasady ustroju państwowego Niemiec; 3. Organy ustawodawcze (a w tym: 1. Parlament Związkowy (Bundestag), 2. Rada Związkowa (Bundesrat); 4. Parlament federalny; 5. Kanclerz i rząd federalny; 6. Federalny Trybunał Konstytucyjny; 7. System partyjny.

Prezentując system polityczny Federacji Rosyjskiej wyodrębniono osiem kwestii poznawczych, tj. 1. Ewolucja systemu politycznego; 2. Konstytucja i zasady ustrojowe; 3. Główne instytucje ustrojowe; 4. Prezydent; 5. Parlament, 6. Rząd; 7. Władza sądownicza; 8. System partyjny.

Ukazując system polityczny Stanów Zjednoczonych ukazano zagadnienia: 1. Konstytucja Stanów Zjednoczonych i jej naczelne zasady a w tym: 1. Konstytucja Stanów Zjednoczonych, 2. Zasady konstytucji); 2. Ewolucja systemu politycznego; 3. Kongres USA (a w tym: 1. Sposób wyboru, 2. Organizacja i funkcjonowanie, 3. Funkcje Kongresu); 4. Prezydent USA (a w tym: 1. Pozycja ustrojowa prezydenta, 2. Wybory prezydenta, 3. Funkcje prezydenta); 5. Władza sądownicza; 6. Partie i system partyjny.

W prezentacji systemu politycznego Szwajcarii wyodrębniono kwestie: 1. Ewolucja systemu politycznego; 2. Konstytucja i zasady ustrojowe, 3. Parlament (a w tym: 1. Struktura i wybory, 2. Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania; 3. Kompetencje; 4. Prezydent (a w tym: 1. Pozycja ustrojowa, 2. Sposób wyboru, 3. Kompetencje); 5. Rząd (a w tym: 1. Pozycja ustrojowa, 2. Sposób powoływania, 3. Kompetencje, 4. Odpowiedzialność); 6. Sądownictwo konstytucyjne; 7. System partyjny.

Charakteryzując system polityczny Szwecji analitycznie wskazano kwestie: 1. Konstytucja i jej zasady; 2. Głowa państwa; 3. Parlament,

4. Rząd; 5. Ochrona spraw konstytucyjnych; 6. System partyjny.

W charakterystyce systemu politycznego Wielkiej Brytanii wyodrębniono kwestie: 1. Ewolucja systemu politycznego; 2. Konstytucja i zasady ustrojowe; 3. Parlament (a w tym: 1. struktura i wybory, 2. Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania, 3. Kompetencje); 4. Głowa państwa (1. Pozycja ustrojowa, 2. Sposób wyboru, 3. Kompetencje, 5. Odpowiedzialność); 5. Rząd (a w tym: 1. Pozycja ustrojowa, 2. Sposób powoływania i skład, 3. Kompetencje, 4. Odpowiedzialność); 6. System partyjny.

W prezentacji politycznego Włoch wyodrębniono sześć zagadnień, tj.: 1. Kształtowanie się ustroju politycznego; 2. Ogólna charakterystyka ustroju politycznego; 3. Parlament (a w tym: 1. System wyborczy, 2. Funkcje parlamentu (Funkcja ustawodawcza, Funkcja kontrolna); 4. Prezydent Republiki (Funkcje prezydenta); 5. Rada Ministrów (Konstytucyjne organy pomocnicze Rady Ministrów); 6. System partyjny.

W wykładzie wskazuje się, że jednym z najważniejszych atrybutów państwa jest suwerenność. Określa ona charakter władzy państwowej. Suwerenność oznacza niezależność władzy państwowej od jakichkolwiek czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Na poziomie zewnętrznym dotyczy niezależności od władzy innych państw i organizacji międzynarodowych, zaś na płaszczyźnie wewnętrznej oznacza ona zwierzchnią, uprzywilejowaną pozycję wobec wszystkich podmiotów politycznych działających w danym państwie.

Książka zasługuje na dużą uwagę w edukacji politologicznej, przede wszystkim ze względu na:

1. dydaktyczne, przeglądowe uporządkowanie wiedzy o współczesnych systemach politycznych;

2. dostarczenie wiedzy o współczesnych ustrojach politycznych państw, uznawanych za głównych aktorów rzeczywistości międzynarodowej;

3. przedstawienie nowoczesnej klasyfikacji systemów politycznych oraz najważniejszych ogniw je współtworzących;

4. ukazanie znaczenia instytucji demokratycznych i niedemokratycznych w generowaniu oblicza życia publicznego;

5. egzemplifikacyjne ukazanie zasad funkcjonowania instytucji politycznych państw sytu-

ujących się wyraźnie w międzynarodowej przestrzeni kulturowo-cywilizacyjnej, nazywanej często Zachodem.

Andrzej Chodubski

Mity historyczno-polityczne. Wyobrażenia zbiorowe. Polityka historyczna. Studia i materiały, t. I, red. Eugeniusz Ponczek i Andrzej Sepkowski, Europejskie Centrum Edukacyjne, Toruń 2010, ss. 405; t. II, red. Eugeniusz Ponczek i Andrzej Sepkowski, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, ss. 346; t. III, red. Eugeniusz Ponczek, Andrzej Sepkowski i Magdalena Reksć, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, ss. 321.

Wśród nośnych współcześnie zagadnień kulturowo-cywilizacyjnych należy definiowanie i objaśnianie rzeczywistości określanej mianem polityki historycznej. Nierzadko zauważa się, że historia kształtuje politykę a polityka kształtuje historię. Polityka historyczna znajduje się w ciągłym polu napięcia między nauką i polityką. W nowoczesnych demokracjach kategorie te są wzajemnie powiązane, aczkolwiek mają odrębne zdania i powołanie. *Polityka idzie na skróty, upraszcza, działa szybko. Aktorzy polityczni wykorzystują osiągnięcia nauk historycznych do różnych celów – jedni by znieśli, polaryzować, wywoływać skandale, inni by wzbogacić wiedzę w obchodzeniu się z symbolami i całym dziedzictwem kulturowym.* Zauważa się, że każda interpretacja przeszłości zawsze czemuś służy; poszukiwaniu sensu, solidarności lub jako argument wymierzony w przeciwnika politycznego. W tej sytuacji z uznaniem należy odnieść się do trzypiętowego studium pt. *Mity historyczne polityczne. Wyobrażenia zbiorowe. Polityka historyczna.*

W tomie pierwszym wyodrębniono trzy części, zatytułowane: I. Wokół mitów historyczno-politycznych; II. Wyobrażenia zbiorowe i stereotypy; III. W kręgu oddziaływania polityki historycznej i jej następstw. W prezentacji kwestii poznawczych zamieszczono 28 tekstów, a mianowicie: 1. Człowiek w przestrzeni mitycznej; 2. Zdudzenie i mity potęgi władzy; 3. Mity narodowe a myślenie polityczne; 4. Dziedzictwo